

Şygryýet melekleri / makalajyklar toplумы – Hurşidbanu Natewan

Category: Aýdym-saz sungaty, Goşgular, Kitapcy, Şygryýet melekleri, Türkmen dili

написано kitapcy | 21 января, 2025

Şygryýet melekleri / makalajyklar toplумы – Hurşidbanu Natewan
GARABAGYŇ DÜRI – HURŞIDBANU NATEWAN

Hurşidbanu Natewan, doganlyk azerbaýjan halkynyň sosial durmuşynda we medeniýetinde çuňňur yzlar galdyran zenan şahsyýetdir.

XIX asyryň Azerbaýjanynda fuzulyçylyk mekdebiniň iň görnükli wekili hasaplanýar.

Goşgularynyň köpüsi ýitenem bolsa, öz döwründe aýdym edilip aýdylan goşgulary häzirki günlere gelip ýetipdir. Bu aýdymlar azerbaýjan aýdym-saz sungatynyň altyn hazynasyna giren eserler hasaplanýar.

Hurşidbanu Natewan 1832-nji ýylda Şuşada dünýä inýär. Kakasy Garabagyň iň soňky hany Mehdişuly Handyr, ejesi bolsa Genje hanlarynyň neslinden Ugurly begiň gyzy Bedirjahandyr. Maşgalanyň ýeke dikrary we Garabag hanlygynyň mirasdüşeri bolansoň köşkte “Dürr-i ýekta” (Ýeke-täk dür”), halk arasynda bolsa “Hangyzy” diýip atlandyrylypdyr. “Natewan” onuň özi üçin saýlap alan tahallusudyr, “hiç kimsiz, mätäç” manylaryny berýär. “Natewan” sözi, türkmen dilinde-de “natuwan” görnüşinde ulanyşda bar sözüň biridir.

Kakasyňyň aýal dogany Göwher hanymyň elinde terbiýelenýär. Ýörite tutulan mugallymlardan arap, pars dillerini öwrenýär. 1845-nji ýylda kakasy aradan çykandan soňra Garabag Hanlygyny dolandyryp başlaýar. Emma hanlygyň agalyk edýän ýerlerini kakasyndan soňra Patyşa Russiýasynyň eýeländigini sebäpli, Tbilisidäki rus dikmeleriniň gözegçiliginde ýaşamaga mejbur bolýar.

1850-nji ýylda rus goşunynda gulluk edýän Dagystanly general Hasaý Han Usmyýew bilen maşgala gurýar. Ondan Mehdiguly Han, Hanbike atly iki çagasy bolýar.

1860-njy ýylda Hasaý Handan aýrylyşýar. 1869-njy ýylda Garabagly seýitlerden biri bilen nikalaşýar. Ikinji durmuşy Garabagly aristokratlaryň nägileligine sebäp bolýar. Soňky adamsyndan dört çagasy bolýar. Ömrüniň soňky ýyllaryny Şuşada geçiren Hurşidbanu Natewan Şuşanyň abadançylygy, bilimi we medeniýeti üçin ummasyz işleri amala aşyrypdyr. Öz hasabyna Mugan sebitine daglardan ýörite suw geçiriji hem çekdiripdir.

1850-nji ýyldan başlap döredijilik bilen meşgullanan Hurşidbanu 1872-nji ýylda “Mejlis-i Üns” atly şahyrlar bileleşigini döredýär we bu bileleşigiň ýigrimi ýyllap hemaýatçysy bolýar. Döredijiligiň gapdalyndan hatdatçylyk, kitap bezemek, surat çekmeklik bilenem meşgullanypdyr.

Azerbaýjanyň Golýazmalar institutynda onuň hut öz elinden çykan “Gül depderi” (1886 ý) atly albom bardyr. Onuň elinden çykan tikiň-çatyn işleri hem Azerbaýjanyň Ajaýyp sungat eserleri döwlet muzeýinde saklanylýar.

1858-nji ýylda Kawkaz ýurtlaryny syýahat eden fransuz ýazyjysy Aleksandr Dýuma eden el işlerinden sowgat beripdir. Aleksandr Dýuma hem oňa öz gezeginde küşt oýnalýan tagta sowgat edipdir.

1885-nji ýylda ogly Mir Apbasyň we adamsynyň bimahal ölümleri zerarly şahyryň ruhy dünýäsinde sarsgyn bolup geçýär. Fuzulyçylyk akymynda gazal ýazmagy taşlap mersiýeler (elegiýa) ýazmaga başlaýar.

Hurşidbanu Natewan 02.10.1897-nji ýylda aradan çykýar.

Hurşidbanu barada ençeme eserler ýazylypdyr. Olaryň arasynda Ýlýas Efendiýewiň “Hurşidbanu Natewan” (1978 ý) atly drama eseri häzire çenli teatr sahnalaryndan düşmän gelýär.

2006-njy ýylda surata düşürilen “Xarı bülbüller” atly kinofilmi Hurşidbanunyň ykbaly barada söz açýar.

• **Eserleri:**

1. “Türkçe gazallar mejmuasy” (1917 ý);
2. “Süküfe mejmuasy” (1913 ý);
3. “Eserler” (1928, 1938, 1956, 1984 ý);
4. “Otuz üç gazal” (1989 ý).

• **“GITDI” GAZALY:**

Ne ýagşy höwürdi, haýp, nägehan gitdi,
Meni bu mähnet ara goýdy, el-aman gitdi.

Ol serwi-näzde aýry baharmy serwa gözüm?
Täze Aý gadym eýledi keman gitdi.

Unutdy güllerini, kyldy hanyman terki
Ne bagtyýarlara, çekdi ol aman gitdi.

Ne boldy bu бага, bagban, bu gülşende,
Açylmady ýaz gülleri, hazan gitdi.

Ne tapdy lezzeti-eşret, ne-de gördi gülzary,
Bahar paslynda, ýaran, bu nowjuwan gitdi.

Meni bu mähnet ara goýdy, didesi girýan,
Belaýy-hijre salyp, bagry gan goýdy, gitdi.

Mazarymyň üstüne gelip duraňda, ogul,
Diýersiňmi, ne now bilen Natuwan gitdi. Şygryýet melekleri